

Albert ANTOCI,

doctor în drept, lector superior al Catedrei Științe polițieneste
și socio-umane a Academiei „Ștefan Cel Mare” a MAI

DREPTUL PERSOANELOR CU STATUT SPECIAL DE A BENEFICIA DE PROGRAMUL PRIVIND PROTECȚIA MARTORILOR

Fight against organized crime requires the application of a variety of measures designed to ensure that the desired result. Thus, adequate and effective protection of witnesses before, during and after the trial, to protect against all forms of direct or indirect threat, pressure or intimidation, supposed to be one of these measures. A fact that is no less important and already refers to another group of people, those with special status - officers of justice and so on, that the content of its activities may become witnesses also became a topic of study and debate within many interstate meetings and has already attracted attention.

Necesitatea abordării dintr-un alt punct de vedere al statutului martorilor, care de multe ori erau supuși unor amenințări și intimidări atât la adresa lor, ct și a membrilor de familie, fapt care făcea imposibilă aducerea vinovaților în fața justiției, a căpătat o importanță deosebită odată cu dezvoltarea unor asemenea fenomene ca terorismul și criminalitatea organizată.

Pe măsura dezvoltării societății, concepțiile cu privire la dreptul la protecție a martorilor au suferit importante evoluări. Majoritatea cercetătorilor au ajuns la concluzia că măsurile clasice procedurale de protecție a martorilor anterior utilizate deja nu mai sunt eficiente, fiind necesare noi forme de protecție, adaptate la noile condiții de agresivitate a infractorilor, care să se interpună între martor și infractor și care să facă posibilă folosirea declarațiilor martorului în acuzarea autorilor de infracțiuni.

Astfel, au fost elaborate noi instrumente de lucru și concepții, menite să asigure o protecție sporită a martorilor, cum ar fi audierea sub o altă identitate, utilizarea dispozitivelor ce previn identificarea fizică a martorilor, schimbarea identității, utilizarea video-conferinței, măsuri sporite de protecție și relocarea la alte adrese sau chiar relocarea pe teritoriul altui stat, acordarea anumitor facilități economice și juridice, însă o reglementare aparte, care stabileștenemijlocit procedura de protecție a persoanelor cu statut special ca: polițiști, colaboratori ai justiției, ofițeri de urmărire penală, în legislația națională nu există.

Rezoluția din 23 noiembrie 1995 a Consiliului Uniunii Europene (cu privire la protecția martorilor în lupta contra crimei internaționale organizate (95/c 327/04), recomandă statelor să asigure protecția martorilor, fapt determinat de lupta împotriva crimei organizate. Statele membre trebuie să asigure protecția adecvată și eficientă a martorilor înainte, în timpul și după procese, fiind protejat împotriva tuturor formelor de pericol direct sau indirect, presiune sau intimidare. Un fapt care este nu mai puțin important și care se referă deja la o altă categorie de persoa-

ne, cele cu statut special: polițiști, colaboratori ai justiției etc., care din conținutul activităților lor deasemenea pot deveni martori, și care a devenit un temei pentru Comitetul de Miniștri a Consiliului Europei care a adoptat Recomandarea (2005)-9 privind „protecția martorilor și colaboratorilor justiției”. Această recomandare are la bază recunoașterea priorității Consiliului Europei [5] față de protecția martorilor și colaboratorilor justiției în lupta cu crima organizată și terorismul [6], conștientizarea faptului că protecția acestor categorii de persoane implică confidențialitate și că eforturile trebuie canalizate pentru luarea unor măsuri în a zădărnici încercările de aflare a martorilor și colaboratorilor justiției, în special, în cazurile de crimă organizată, incluzând organizațiile teroriste. Prin aceasta statele membre sunt obligate să se ghideze atunci când își formulează legislația internă și când își revizuiesc practica și politica în domeniul criminalității în funcție de perspectiva și măsurile stabilite de recomandarea privind protecția martorilor și colaboratorilor justiției și în același timp să se asigure că publicitatea necesară acestor principii și măsuri este transmisă tuturor organismelor interesate, cum ar fi organismele judiciare, autoritățile de investigație și judecată, asociațiile barourilor și instituțiilor sociale de profil.

Astfel, se trasează scopul asigurării protecției martorilor și colaboratorilor justiției, care constă în apărarea vieții, integrității corporale sau libertății acestora, valori care sunt amenințate ca urmare a deținerii de către aceștia a unor informații ori date cu privire la săvârșirea unor infracțiuni grave, pe care le-au furnizat sau au fost de acord să le furnizeze organelor judiciare și care au un rol determinant în descoperirea infractorilor și în soluționarea unor cauze aflate în lucru la aceste organe.

Totuși se cere de remarcat că, spre deosebire de alte țări, ca de exemplu Rusia, Ucraina ș.a., legea națională cu privire la protecția martorilor și altor participanți la procesul penal are un caracter general. Potrivit acestei legi, sunt supuse protecției doar persoanele care depun declarații și rudele acestora, totodată nefiind adoptate alte legi care ar reglementa protecția persoanelor cu statut special. Legea cu privire la protecția martorilor și altor participanți la procesul penal nu reglementează protecția altor subiecți, cum ar fi: judecătorii, procurorii, ofițerii de urmărire penală [8, p. 370], adică al acelor persoane care au fost indicate în Rezoluția nr. 1 privind Combaterea Terorismului, aprobată de cea de-a 25-a Conferință a Comitetului de Miniștri de Justiție din Europa (9-10 octombrie 2003). Deci raționamentul legii naționale constă în faptul că un asemenea tip de protecție se aplică în special doar persoanelor participante benevol în probatoriu, prin acceptul de a prezenta date pertinente și utile. De remarcat că în sistemul francez, de exemplu, se face o clară distincție între martorul protejat și colaboratorul justiției [9, p.197].

La rândul său, în legislația României, avându-se în vedere prevederile art. 41 din Legea nr. 293/2004 privind Statutul funcționarilor publici cu statut special din Administrația Națională a Penitenciarelor, republicată, cu modificările ulterioare, pentru prevenirea producerii de evenimente cu consecințe grave privind integritatea corporală, demnitatea sau avutul funcționarilor publici cu statut special din sistemul administrației penitenciare și membrilor de familie ai acestora, în exercitarea atribuțiilor de serviciu sau în legătură cu acestea, în conformitate cu prevederile art. 7 alin. (4) din Hotărârea Guvernului nr. 1.849/2004 privind organizarea, funcționarea și atribuțiile Administrației Naționale a Penitenciarelor, cu modifi-

carile ulterioare, se primește Decizia 679/2012 privind modalitățile de acordare a protecției pentru funcționarii publici cu statut special din sistemul administrației penitenciare împotriva amenințărilor, violențelor și faptelor de ultraj cărora le-ar putea fi victime în exercitarea funcției sau în legătură cu aceasta [7].

Potrivit art.2 al Legii cu privire la protecția martorilor și altor participanți la procesul penal [1], beneficiarii ai protecției sunt considerați martorii, partea vătămată, victima, bănuitul, învinuitul, inculpatul, condamnatul, persoanele care nu au o calitate procesuală, dar acceptă să depună declarații. La cererea subiecților menționați supra, se pot bucura de protecție membrii familiei și rudele apropiate.

Referindu-ne la măsurile prevăzute de lege, remarcăm că, în comparație cu Legea cu privire la protecția de stat a părții vătămate, a martorilor și a altor persoane care acordă ajutor în procesul penal, din 1998 [2], în legea actuală acestea s-au diversificat. Potrivit Capitolului V al Legii cu privire la protecția martorilor, există trei categorii de măsuri aplicabile în funcție de circumstanțe: urgente, de protecție și de asistență, aplicate de diferiți subiecți.

În ceea ce privește măsurile urgente, acestea sunt: a) asigurarea pazei personale, pazei locuinței, a reședinței ori a bunurilor; b) interceptarea comunicărilor persoanei în condițiile Codului de procedură penală; supravegherea prin intermediul mijloacelor audio, video în condițiile Codului de procedură penală; d) plasarea temporară într-un loc sigur; e) protejarea deplasării sau limitarea deplasării; f) eliberarea mijloacelor speciale active și pasive de protecție personală; g) instalarea tehnicii speciale de semnalizare în locul de detenție. În ceea ce privește măsurile urgente aplicate de administrația locului de detenție în privința persoanei protejate, acestea constau în: a) plasarea într-un loc special amenajat în acest scop; b) transferul la un alt loc de detenție; c) transportarea cu aplicarea unor măsuri mai riguroase de protecție, enumerate în art.13, acestea fiind aplicate de organul de urmărire și administrația locului de detenție. Aplicarea măsurilor este simplificată cu scopul de a facilita reacția în caz de pericol. De remarcat că însăși legea nu prevede mecanisme de aplicare a măsurilor urgente, precum și a celor de asistență, care potrivit art. 22 al legii, acestea sunt: a) integrarea în alt mediu social; b) recalificarea profesională; c) asigurarea unui venit decent până la găsirea unui loc de muncă; d) asistența la obținerea unei profesii; e) asistența medicală; f) asistența juridică; g) asistența psihologică și socială, fapt ce impune elaborarea unor regulamente speciale [8, p. 371].

Măsurile de protecție în cea mai mare parte țin de identitatea persoanei. Art. 15 al legii R. Moldova privind protecția martorilor și altor participanți la procesul penal stabilește modalitatea de protecție a datelor de identitate; art. 16 – audierea persoanei cu aplicarea modalităților speciale; art. 18 – schimbarea identității, schimbarea înfățișării. Se cere de menționat, cu referință la schimbarea identității, că măsura necesită asigurarea excluderii oricărei identificări în viitor de către cei care înconjoară persoana, cu excepția unui cerc limitat de persoane, ca membrii familiei ș.a., fie excluderea identificării acestora de anumite persoane. De remarcat că, potrivit art. 18 al legii R. Moldova „Privind protecția martorilor și altor participanți la procesul penal”, schimbarea identității constă atât în schimbarea datelor persoanei, cât și, după caz, în modificări de natură socială, juridică, etnică etc. În acest sens, se invocă necesitatea definirii noțiunii de date personale. Este necesar a se avea în vedere faptul că datele personale reprezintă

orice informație referitoare la o persoană fizică, ținând cont de factori fizici, fiziologici, psihici, economici, culturali, sociali etc. În acest caz, este necesar de a fi luat în considerare volumul schimbărilor în identitatea sa, după cum se menționează în art. 18 alin. (1), volum care trebuie să fie proporțional cu circumstanțele reale. De asemenea, este necesar a determina perioada de tănuire a datelor.

Aceste elemente trebuie să constituie partea componentă a hotărârii de aplicare a măsurilor de protecție, drept criteriu determinant servind voința persoanei protejate referitoare la volumul schimbărilor în identitatea sa [8, p. 372].

Astfel, suntem de părera că pentru asigurarea sau aplicarea măsurilor de protecție persoanelor cu statut special nu este necesară o modificare legislativă imensă, ci doar adoptarea unui amendament la legea existentă, care ar reglementa nemijlocit acest aspect din procedura de protecție a martorilor, fapt prin care s-ar spori eficacitatea activității profesionale apersoanelor date în lupta cu criminalitatea.

Necesitatea protecției persoanelor cu statut special este condiționată și de specificul activității acestora, care ar trebui să beneficieze de aceleași forme de protecție ca și persoanele obișnuite incluse în programul de protecție al martorilor. Cu toate că pare a fi ceva comun totuși în legislația mai multor țări sînt prezente legi aparte care au ca scop protecția nemijlocită a persoanelor cu funcții de răspundere sau cu statut special.

Astfel art. 5 al Legii federale a Federației Ruse din 20 aprilie 1995 nr. 45-Φ3 „Cu privire la protecția de stat al judecătorilor, persoanelor cu funcții de răspundere a organelor de drept și de control”, cu modificări ulterioare, prevede următoarele măsuri de protecție:

- paza personală, paza domiciliului și a proprietății;
- eliberarea armei, a mijloacelor speciale de protecție individuală și preîntîmpinare despre pericol;
- strămutarea temporară într-un loc sigur;
- asigurarea confidențialității datelor persoanelor protejate;
- transferarea la un alt serviciu, schimbarea locului de lucru;
- strămutarea la un alt loc de trai;
- schimbarea actelor de identitate și a aspectului exterior. [3]

Art. 6 al Legii Republicii Belarus nr. 340-3 din 31 decembrie 1999 „Cu privire la protecția de stat a judecătorilor, persoanelor cu funcții de răspundere, organelor de drept și de control, a colaboratorilor organului pază de stat”, cu ulterioarele modificări, prevede următoarele măsuri de protecție:

- paza personală, paza domiciliului și a proprietății;
- eliberarea armei, a mijloacelor speciale de protecție individuală și preîntîmpinare despre pericol;
- asigurarea confidențialității datelor;
- strămutarea temporară într-un loc sigur;
- transferarea la un alt serviciu, schimbarea locului de lucru;
- strămutarea la un alt loc de trai;
- schimbarea datelor din actul de identitate, schimbarea documentelor;
- schimbarea înfățișării.

Ținînd cont de caracterul și nivelul de pericol al amenințării vieții, sănătății

sau amenințării nimicirii sau deteriorării proprietății persoanelor protejate și a persoanelor apropiate pot fi aplicate simultan mai multe măsuri de protecție [4].

Exemplele elucidate mai sus stabilesc că persoanele cu statut special reieșind din natura activității pe care o desfășoară, pot fi supuse măsurilor de protecție, măsuri care sînt identice cu cele aplicate în cazul protecției martorilor, din care cauză deci nu ar putea apărea la părerea noastră careva nereguli, dacă și categoriilor de persoane ce întrunesc calitățile necesare stipulate în Legea privind protecția martorilor, le-ar fi aplicate măsurile generale de protecție al martorilor.

În final, conchidem că lipsa unei reglementări normative concrete, menite să protejeze persoanele cu statut special atât în activitatea profesională, cât și în cazul prezenței acestora în calitate de martori, duce nu la altceva decât la diminuarea activității profesionale a persoanelor antrenate în această activitate, precum și la creșterea crimelor nedescoperite și la teama persoanelor pentru siguranța personală a sa și a rudelor acesteia, fapt care are drept efect pierderea încrederii față de autoritatea statului.

Bibliografie

1. Legea nr. 105 din 16.05.2008 „Cu privire la protecția martorilor și altor participanți la procesul penal” publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova Nr. 112-114, art nr.: 434 din 27.06.2008, în vigoare: 27.09.2008.
2. Legea nr.1458-XII din 28.01.1998 „Privind protecția de stat a părții vătămate, a martorilor și a altor persoane care acordă ajutor în procesul penal”. Monitorul Oficial nr. 26-27/169 din 26.03.1998.
3. Legea Federală a Federației Ruse nr. 45- Φ3, din 20 aprilie 1995 „Cu privire la protecția de stat al judecătorilor, persoanelor cu funcții de răspundere al organelor de drept și de control”, în redacția Legile Federale nr. 122 LF din 22.08.2004.
4. Legea Republicii Belarus nr. 340-3 din 31 decembrie 1999 „Cu privire la protecția de stat a judecătorilor, persoanelor cu funcții de răspundere, organelor de drept și de control, a colaboratorilor organului pază de stat”, publicată în Registrul național al actelor normative al Republicii Belarus din 6 ianuarie 2000, nr. 2, 2/115.
5. Rezoluția nr. 1 privind Combaterea Terorismului Internațional, aprobată de cea de-a 24-a Conferință a Comitetului de Miniștri de Justiție din Europa. Moscova, 4-5 octombrie 2001.
6. Rezoluția nr. 1 privind Combaterea Terorismului, aprobată de cea de-a 25-a Conferință a Comitetului de Miniștri de Justiție din Europa 9-10 octombrie 2003.
7. Decizia nr. 679/2012 privind modalitățile de acordare a protecției pentru funcționarii publici cu statut special din sistemul administrației penitenciare împotriva amenințărilor, violențelor și faptelor de ultraj cărora le-ar putea fi victime în exercitarea funcției sau în legătură cu aceasta. Monitorul Oficial al României, partea I nr. 707, din 16 octombrie 2012.
8. Igor Dolea, *Drepturile persoanei în probatoriul penal: conceptul promovării elementului privat*, Chișinău, Editura Cartea Juridică, 416 p.
9. Loredana Tândăreanu, „Protecția martorilor în dreptul comunitar și în legislația altor state, în revista *Dreptul*, nr.11, 2007, p. 297-299.